

beskrajne polemike koje je moj otac vodio tih svih godina s mnogobrojnim vodećim jezikoslovcima iz Beograda, Novog Sada i Sarajeva obuhvatile bi i nekoliko knjiga! Pa na kraju krajeva takvo stanje je i dovelo do svima dobro poznate Deklaracije 1967. godine.

Šteta je samo da je prodaja časopisa Jezik više nego loša! Godinama sam bio na frankfurtskom sajmu knjiga na predavljanju novih školskih udžbenika izdavačke kuće Školska knjiga našim nastavnicima dopunske nastave u pokrajini Hessen. Tamo bi uvijek predstavili svoja najnovija izdanja, ali časopis Jezik nisu imali nikada sa sobom! I unatoč tome što je velika većina tih nastavnika diplomirala hrvatski jezik i što bi im bilo sigurno od velikog interesa.

Osim toga mnogi misle kada čuju za časopis Jezik da je to visoko stručni časopis koji je isključivo namijenjen diplomiranim kroatistima! Časopis bi se Jezik trebao nalaziti u svim ozbiljnijim tvrtkama, u odjelima gdje se prevodi sa stranih jezika, ali isto tako u svim onim odjelima gdje se bilo što piše na hrvatskom jeziku. Tim više što je pretplatna cijena za tvrtke smiješno niska i ne predstavlja im nikakav izdatak. Ali trebalo bi im samo otvoriti oči i upoznati ih s tom činjenicom. Kada bi poduzeli tako nešto, časopis Jezik imao bi dvostruko više pretplatnika nego danas, što mu od srea želim.

I na kraju, moj je otac predao časopis na vrijeme i u prave ruke. To je njegov nasljednik akademik Babić već odavno dokazao, ali sada ga pitam da li je kontinuitet časopisa Jezik osiguran i u budućnosti: zna li se već tko će biti sljedeći glavni i odgovorni urednik časopisa Jezik? Da ne bih bio krivo shvaćen, ja želim akademiku Stjepanu Babiću iskreno i od srea još dugo zdravlje i da i dalje piše i djeluje kao i do sada.

Povodom 50. obljetnice časopisa Jezik primite najsrdačnije čestitke i smatram da ste zaslužili jednu od najznačajnijih nagrada koje se dodjeljuju u području kulture Republike Hrvatske. A hoćete li ju zaista i dobiti, ne ovisi o meni.

Radoslav Katičić, bivši dugogodišnji urednik Jezika

kupila nas je ovdje sasvim osobita prigoda. Obilježuje se što se pojavio i zadnji broj Jezika za 2003., pa imamo sada pred sobom već pedeset njegovih godišta. Taj "časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika" slavi dakle obljetnicu koja je doista dostojna svake pozornosti. Punih pola stoljeća! I to ne samo obljetnicu od prvoga pokretanja, nego i punih pol stoljeća neprekinutoga, upravo nepokolebivog izlaženja. Nema baš mnogo časopisa koji su nanizali toliko godišta. To su samo najugledniji, oni koji imaju najčvršću potporu. Jezik je tako pokazao da se drži i da ga drže.

A pedeset uzastopnih godišta časopisa posvećenoga kulturi hrvatskoga jezika u našem je ozračju naprosto čudo nad kojim se valja zamisliti s mnogo po-

štovanja. Kada se zna kakav je nemir svih tih pedeset godina vladao oko hrvatskoga jezika, kojih je tu bilo pritisaka i protiv kakvih je sve struja i vjetrova ta plovidba morala bordižati, koliko se ugroza nadvijalo nad nju, koliko je u nas sklonosti da se zanemari ili čak otežava sustavno i ustrajno nastojanje, osobito ako je uspješno, moramo se doista zapitati koje su to sile omogućile da se sve-
mu tomu unatoč ostvari ono što se, eto, ostvarilo. O tome bi se dalo mnogo go-
voriti, pa čak i dosta toga reći, ali ovo nije prilika za opušteno raspređanje. Bit
će stoga dosta istaknuti samo dvoje.

Nema dvojbe da je taj niz od pedeset godišta postignut samo zahvaljujući
požrtvovnoj zauzetosti uredništva i njegovoj čvrstoj odlučnosti da se izdavanje
časopisa dosljedno nastavlja, nepokolebivo ostvaruje u prilikama kakve su za-
dane, bez obzira na to jesu li baš prijazne i povoljne, i da se u tome ne sustane
dokle god ima ikakvih snaga i mogućnosti. Postignuć je to uredništva kao cje-
line jer je ono samo takvo, cjelovito kako se u tijeku godina mijenjalo i obnav-
ljalo, moglo to postići. Samo je svojom slogom i kolegijalnom suradnjom mo-
glo pothvatu, iz godine u godinu opet i opet novom, dati onu čvrstinu bez koje
se nije dao postići trajan uspjeh. No sasvim je to osobita zasluga onih koji su pri
tome bili pokretačka snaga i koji su stalno, ne sustajući, nosili najveći teret. Ne-
ma ih mnogo, kako to obično biva, ali i opet nema smisla ovdje ih baš nabrajati.
Trebaju tek, već na početku, izgovoriti dva imena: Ljudevit Jonke i Stjepan Ba-
bić. Oni su kao nitko drugi u prirodnom slijedu naraštajâ ponijeli i iznijeli taj
teret. O njihovim ramenima uprto je sve to pedesetljeće.

Ali ni ta požrtvovna zauzetost pojedinaca koji su se bez zadržke posvetili
pohvatu niti kolegijalna suradnja i razumijevanje u krugu uredništva ne bi to
nikako mogli postići da nisu uvijek nailazili na potporu širega kruga, pa i on-
da kad im se moglo činiti da je nema, i sa strana s kojih ju nisu očekivali. To
će pak reći da nam je Jezik bio potreban i da ih je bilo koji su toga bili svjesni i
zato voljni poduprti ga, pa i onda kada to nije bilo ni jednostavno ni lako. I tako
se ne može izbjeći zaključak: koliko nam je Jezik trebao, toliko smo ga i zasluži-
li. Hrvatska kulturna sredina, koliko joj se god prigovora može opravdano upu-
titi, pa i kada je riječ o Jeziku, tu se, kada se svi računi svedu, do sada pokazala
na zavidnoj visini. I upravo zato pristupamo ovom obilježavanju pedesetoga
godišta uzdignute glave i radosna srca.

Za ovom me govornicom obuzelo živo sjećanje na vrijeme kad se počelo
pojavljivati prvo godište Jezika i za njim stala slijediti druga. Bio sam tada stu-
dent klasične filologije, premlad i premalo iskazan da ikako sudjelujem oko to-
ga, a ipak već čvrsto povezan s filološkom znanosti, životno opredijeljen za nju
i bitno njoj posvećen, pa sam s velikim zanimanjem pratio sve što se događalo
oko časopisa, sudjelovao u radu novoosnovanog Hrvatskoga filološkog društva,
bar tako što sam revno i rado dolazio na predavanja koja je priređivalo. Svako

je meni tada bio događaj. Za nama su bile tmurne godine rata i poraća. Živ je bio osjećaj da je sve što me doista zanima i zaokuplja zapravo dokinuto, tek na rubu trpljeno, privremeno i pod prismotrom. Tako i znanost. I odasvud je dopiralo do svijesti da se zapravo ništa ne može, da je sve što bi se pokušalo raditi izvan sasvim uskoga osobnog okvira zapravo onemogućeno time što je onima kojih je moć bila neupitna bilo nepoželjno. Sve što se događalo na meni doista bitnim područjima prihvaćalo se stoga s nevjericom i skepsom ne služi li samo propagandnoj kulisi totalitarne vlasti, a zapravo je ništa, tek privid. Jer kako bi inače i moglo trpljeno postojati? No Filološko društvo i njegov časopis Jezik bilo je nešto drugo. To se osjećalo. Uza sva ograničenja i pritisnutost bilo je prāvō. Nešto se dakle ipak moglo, nečim što se događalo javno, ipak je vrijedilo dati se zaokupiti. Teško je danas objasniti što je značio taj osjećaj i kolika je to bila motivacija. I nikada poslije, ali baš nikada, nije iznevjerilo. I to je velika vrijednost koju upravo u ovoj prilici ne valja prešutjeti. I to ide u proslavu pedesetog godišta časopisa Jezik.

Kada danas mislim na to kako sam doživljavao njegove početke, jasno mi se pokazuje nešto što je bilo zalog njegova uspjeha. Jezik se od početka, dakako, bavio uobičajenim temama kakve se obrađuju u časopisima za jezičnu kulturu. To su bile, da uzmemo samo natuknice, jezični savjeti i razrješavanje nedoumica što se javljaju svakomu tko se brine za svoj jezik. Težak dakle zadatak, ali Jezik ga nije iznevjerio nego je u tome ustrajao sve do danas. To je, dakako, u prilikama koje su nastupile potpisivanjem čuvenog “novosadskoga dogovora”, bilo vrlo delikatno jer je sasvim izrazito dobilo funkciju obrane i njegovanja hrvatske književnojezične tradicije i održavanja orijentacije oko tih tada tabuiziranih pitanja u našoj kulturnoj sredini. Bilo je teško. No osobito je znatno što Jezik to nije radio samo pragmatički, ne samo na razini stare dobre školičke pedanterije – da je danas imamo barem malo više! – nego je od početka tomu davao najozbiljniju znanstvenu podlogu, nastojeći pri tome ipak ostati razumljiv i manje upućenim čitateljima. Stupao je tako u stopama svojega prethodnika, kratkovjekoga i vrlo zaslužnog časopisa Hrvatski jezik, koji je pred sam Drugi svjetski rat izdavao Stjepan Ivšić. U Jeziku su upravo na početku njegova izlaženja svoje prinose objavljivali vrhunski predstavnici hrvatskoga jezikoslovlja. Bila je to njegova “prva liga”, uz već spomenutoga Stjepana Ivšića našli su se tu Petar Skok, Antun Barac, pa Mirko Deanović. Oni su vrlo ozbiljno na razini svojega znanja i iskustva teoretski utemeljivali njegu jezične kulture. Doista, teško bi mi bilo pretjerati kada bih sada stao razlagati kolika mi je bila dobit od toga. No reći ću samo to da upravo tim njihovim člancima zahvaljujem što nikada nisam niti u primisli jezičnu teoriju i znanstveno bavljenje jezikom odvajao od pitanja jezične ispravnosti i jezične kulture. Ako rekнем i samo to, potvrdio sam već da im dugujem mnogo. Velika je od toga bi-

la korist za našu lingvistiku, a i za obranu hrvatske književnojezične tradicije samo se tako mogu nalaziti valjani argumenti. U položaju smo, naime, da bez stvaralačkog razvijanja jezične teorije ne možemo valjano artikulirati svoja gledišta. Nitko to drugi ne radi za nas.

Dakako, sam posao i glavnina priloga pali su na ramena mlađe ekipe, filologa koji su tada bili upravo prešli prag pune zrelosti: već spomenuti Ljudevit Jonke, pa Mate Hraste i Josip Hamm. Nama mladima bili su kao neko trojstvo. Od njih je dolazila živost, od svakoga na njegov način. A okupljali su se, dakako, i drugi suradnici. Među njima ne mogu ostaviti bez spomena ni Zdenka Škreba niti Petra Guberinu.

Posao se nastavljao i, kako već biva u životu, sve malo po malo preuzimali su ga mlađi. Tu je na prvom mjestu već spomenuti Stjepan Babić, a uz njega ne mogu ostati prešućeni Božidar Finka i Milan Moguš. Među suradnicima odmah se istaknuo Dalibor Brozović i trajno ostao istaknut. A prema dosta drugih zapravo je nepravedno što se ovdje ne mogu poimence spominjati. Sve je to, naravno, donosilo promjene, ali je ono što je bilo zacrtano na početku i dalje, pa sve do danas, određivalo fizionomiju časopisa. Jezik je tako postao institucija našega jezikoslovlja, zalog hrvatske književnojezične tradicije i jezičnog identiteta, a i osobito poticajan izazov jezičnoj znanosti i njezinoj teoriji.

Ne želim sada zaglibiti u praznorječju, pa ću izreći samo to da nam Jezik doista znači mnogo i da imamo što danas obilježavati i slaviti. Osigurana mu je i budućnost, koliko je to u ljudskim rukama. Glavni i odgovorni urednik, od svih danas živih za Jezik najzaslužniji, našao je u profesorici Sandi Ham vrijednu nasljednicu! Hvala mu i za tu brigu. Sve je tako doista zaokruženo. A onim današnjim hrvatskim jezikoslovcima koji su očito odlučili dosljedno se tuđiti od Jezika ne služi to na čast, pa kako god im se činilo da su im razlozi za to jaki. Vrijednost Jezika i njegovo značenje za sve nas trebali su tu prevagnuti. Jer suradnja u časopisu, stručnom i znanstvenome, posvećenu jezičnim pitanjima ne znači, napokon, identifikaciju ni s kojom osobom i ni s kojim gledištem. Treba samo na primjeren način artikulirati svoje.

Ostaje da Jeziku zaželimo sretnu i uspješnu plovidbu u budućnost. Bit će nam i dalje potreban. I više nego bi se možda mislilo. Jer oni koji su očekivali da će u slobodnoj hrvatskoj državi već samim njezinim postojanjem biti siguran i zaštićen hrvatski jezik, nemaju pravo. Sve jasnije se to pokazuje. Moram reći da sâm nisam nikada pripadao među njih. Znao sam da nevolje hrvatskoga jezika leže dublje i da su ukorijenjene šire. Priznavanje hrvatskoga jezičnog identiteta nailazi na vrlo snažan otpor u svijetu. I previše ih je koji hoće da bude onako kako njima odgovara i kako su, napokon, učili, pa i dobro naučili. Zato hoće vidjeti i priznaju samo one činjenice po kojima se može ne bez razloga uzimati da su hrvatski i srpski, a s njima još bošnjački i crnogorski, jednost-

vno jedan jezik, kao što su francuski, ruski ili mađarski, u najboljem slučaju jedan jezik s "varijantama" kao što su engleski, njemački ili španjolski. A "varijanta" oni nefaljeno razumiju kao "samo varijanta", kao nešto beznačajno što ne zaslužuje veću pozornost i mirno se može zanemarivati. I premda su inače ponosni da priznaju jedino ono što zbilja jest, pa zahtijevaju da se puste po strani svi emocionalni porivi, sami ne žele uočiti raznolikost ne samo književnojezične porabe na tako zacrtanom jezičnom području, nego i različitost sustava vrijednosnih obilježja svake od tih poraba, kulturnu i duhovnu tradiciju koja u njima dolazi do izražaja. Kada se naime radi o hrvatskom i o srpskom, ne može se osporiti, ako se samo hoće uzeti u obzir, da se svaki govor i svaki pisani tekst brzo i lako može prepoznati kao jedno od toga dvojega i da na svakoj strani samo jedno može biti doista priznato kao svoje. To je, naime, iskustvena danost, činjenica, koja obara poimanje do kojega im je toliko stalo.

Tako ne žele priznati hrvatski književnojezični identitet, žele ga smatrati samo iracionalnom proizvoljnošću. I samo kao o takvoj spremni su voditi računa o njem kad se to baš ne da izbjeći, npr. kad se radi o jezičnim odredbama u ustavima koji pravno obvezuju. Našem se jezikoslovlju odatle postavlja zadatak da čvrstim razlozima i ustrajnim dokazivanjem, ne popuštajući porivima za manje razumnim, emocionalnim argumentiranjem, te deklarirane, a tako nedosljedne, empiričke pragmatičare suočava sa zbiljom. Na kraju će pred činjenicama morati ustuknuti, ali će to još potrajati. Razumije se da i Jezik tu ima velik zadatak i treba da odigra znatnu ulogu.

Ali i u samoj hrvatskoj kulturnoj sredini nema tu mira. Premda je pitanje hrvatskoga pravopisa dobro riješeno i stanje zapravo stabilizirano, ne sustaju pokušaji da se ta stabilnost naruši, da se stvori dojam kako su tu pitanja još otvorena i kako je takav položaj neodrživ. A doživjeli smo sada, već pod kraj godine, kako je s najslužbenijeg i najmjerodavnijega mjesta proglašeno da treba konačno poraditi oko standardizacije hrvatskoga jezika! A on je već dobrih sto godina standardiziran i kao takav uspješno funkcionira. Lijepo je razvijen i dalje se razvija. To je ono na čem doista treba poraditi. No ima ih očito koji bi tu standardizaciju htjeli poništiti i nadomjestiti ju nekom svojom. I nisu bez utjecaja. Takvih je pokušaja u tih sto godina bilo opet i opet. Bilo ih je sa suprotnih strana i sa suprotnim usmjerenjem. Ostajali su bezuspješni jer standardizaciju, kad se doista dogodi, nije lako poništiti. Ali održavanje takve nesigurnosti, stalni prepadi, nanose joj štetu i nanose time ozbiljnu štetu cijeloj hrvatskoj kulturi, kao i svakoj drugoj kad se takvo što u njoj javi. Treba se tomu promišljeno i razložito odupirati. I tu ima mnogo posla za Jezik, i dalje će nam jako trebati.

I na kraju, ovo obilježavanje pedesetog godišta časopisa Jezik zahtijeva da se sasvim neprečujno izrekne jedna riječ: hvala!